

Valsts pārbaudes darbi
2022./2023. m.g.

Latviešu valoda

**Optimālais mācību
satura apguves
līmenis**

CENTRALIZĒTĀ EKSĀMENA
PROGRAMMA

Latviešu valoda

Optimālais mācību satura apguves līmenis

Centralizētā eksāmena programma

Saturs

1. Centralizētā eksāmena mērķis un adresāts	2
2. Vērtēšanas saturs	2
2.1. Sasniedzamo rezultātu veids un grupa	2
2.2. Satura moduļi	5
2.3. Izziņas darbības līmenis	6
3. Eksāmena uzbūve	7
4. Piekļuves nosacījumi	12
5. Nepieciešamo resursu nodrošinājums	12
6. Vērtēšanas kārtība un kritēriji	12
7. Palīglīdzekļi, kurus atļauts izmantot eksāmena laikā	12
PIELIKUMI	14
1. pielikums 2.daļas (tekstveides – argumentētās esejas/pārspriduma) vērtēšanas kritēriji (46 punkti)	14
2. pielikums 3.daļas jeb mutvārdu daļas vērtēšanas kritēriji (20 punkti)	17

1. Centralizētā eksāmena mērķis un adresāts

Centralizētā eksāmena (turpmāk – eksāmens) mērķis ir novērtēt skolēnu sniegumu latviešu valodā atbilstoši Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumiem Nr. 416 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem” (turpmāk – standarts) un standarta 2. pielikumam “Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti valodu mācību jomā. I. Plānotie skolēnam sasniedzamie rezultāti latviešu valodā” optimālajā mācību satura apguves līmenī, identificēt un izvērtēt, cik lielā mērā ir apgūti plānotie sasniedzamie rezultāti (turpmāk – SR).

Eksāmena adresāts – izglītojamie, kuri ir apguvuši valodu mācību jomas sasniedzamos rezultātus latviešu valodā optimālajā mācību satura apguves līmenī.

2. Vērtēšanas saturs

Eksāmena vērtēšanas saturu raksturo trīs kategorijās:

- 1) sasniedzamo rezultātu veids un grupa;
- 2) satura moduļi;
- 3) izziņas darbības līmenis.

Tas nozīmē, ka katru eksāmena testelementu¹ raksturo noteikts SR veids un grupa, satura modulis un izziņas darbības līmenis.

2.1. Sasniedzamo rezultātu veids un grupa

Skolēnam plānotie SR ir apkopoti šādos veidos:

- zināšanas un izpratne;
- prasmju grupas;
- ieradumi.

Katram SR veidam ir norādītas SR grupas, kuras aptver standartā noteikto mācību saturu un tiek vērtētas eksāmenā (1. tabula).

Zināšanu un izpratnes pārbaudei ir paredzēti uzdevumi, kuros skolēns analizē tekstu, demonstrējot zināšanas un izpratni par latviešu valodas sistēmas un stilistikas jautājumiem, autora individuālā stila savdabību, valodas līdzekļu strukturālajām, semantiskajām un funkcionālajām īpatnībām. Prasmju

¹ Testelementi ir uzdevums vai uzdevuma daļa, kas veidots, lai vērtētu kādu konkrētu skolēnu darbības aspektu atbilstoši kritērijiem.

apguvi raksturo piecas SR grupas – tekstveide, argumentēšana, teksta stilistika, valodas kvalitāte, mijiedarbība informācijas nodošanā –, kas attiecināmas uz skolēna snieguma pārbaudi gan mutvārdos, gan rakstveidā. Tekstveides prasmju grupā tiek pārbaudīta skolēna prasme veidot žanriski atbilstošu, pārdomātu, strukturētu, loģisku, pilnvērtīgi sasaistītu tekstu, kas atbilst tematam un ietver skolēna patstāvīgos spriedumus un personisko vērtējumu. Argumentēšanā tiek vērtēta skolēna prasme formulēt skaidrus un precīzus apgalvojumus, kā arī pierādīt tos ar precīziem, pamatotiem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot nepieciešamo informācijas apjomu, precīzus faktus, kas papildināti arī ar savu pieredzi. Teksta stilistikas prasmju grupā tiek pārbaudīta skolēna prasme veidot stilistiski atbilstošu, viendabīgu tekstu, kā arī prasme izvēlēties stilistiski iederīgus un iedarbīgus izteiksmes līdzekļus. Nozīmīga prasmju grupa ir valodas kvalitāte, kurā tiek pārbaudīta skolēna prasme veidot leksiski, gramatiski, stilistiski pilnvērtīgu tekstu, kas rakstu formā atbilst ortogrāfijas un interpunkcijas normām, bet mutvārdos ir vienmērīgi plūstošs un papildināts ar atbilstošiem neverbāliem izteiksmes līdzekļiem. Mutvārdos īpaši tiek pārbaudīta arī mijiedarbība informācijas nodošanā – skolēna prasme iesaistīties dialogā, ievērojot runātāja un klausītāja kultūru. Īpašs SR veids ir ieradumi. Tā kā ieradumu vērtēšanai nozīmīgi ir novērot skolēna darbību ilgākā laikposmā, eksāmenā ieradumi netiek novērtēti tiešā veidā. Tomēr mācību procesā mērķtiecīgi veidoti ieradumi nozīmīgi ietekmē skolēnu sniegumu eksāmenā, piemēram, skolēna spēja regulāri kontrolēt savas valodas kvalitāti un iedarību noteiktā situācijā, kā arī ieradums stilizēt tekstu, izmantojot savdabīgus vārdus vai gramatiskos līdzekļus, apzinoties, ka valoda raksturo cilvēka identitāti, tādējādi skolēna ieradumus eksāmenā vērtē netieši, integrējot šo vērtējumu noteiktos prasmju kritērijos.

1. tabula. Sasniedzamo rezultātu veidi, grupas un to īpatsvars eksāmenā

Sasniedzamo rezultātu veids un grupa		Īpatsvars (%)
Zināšanas un izpratne	<ul style="list-style-type: none"> ● Pārzina valodas funkcionālos stilus, tiem raksturīgās pazīmes, kā arī tipiskos izteiksmes līdzekļus; ● pilnvērtīgi nosaka, skaidro, raksturo, analizē, pamato tekstā lietotos valodas līdzekļus no strukturālā, semantiskā un funkcionālā viedokļa; ● vērtē valodas līdzekļus, ja nepieciešams, piedāvā uzlabojumus. 	20–25

Prasmju grupas	<p>Tekstveide:</p> <ul style="list-style-type: none"> • veido tekstu, kura temats ir izprasts, pietiekami izvērsts teksta saturā; • skaidri un precīzi pauž temata aktualitāti; • pārdomāti strukturē skatījumu uz problēmu, ietver patstāvīgus spriedumus, kas atspoguļo personisko vērtējumu, piedāvā skatu no dažādiem viedokļiem; • strukturē tekstu, kas pilnībā atbilst žanram, ir strukturāli pārdomāts, līdzsvarots, pabeigts; • veido loģisku un skaidri uztveramu tekstu, ko raksturo pilnvērtīga sasaiste; • teksta veidošanā ievēro prasīto dalījumu rindkopās un teksta apjomu. 	15–20
	<p>Argumentēšana:</p> <ul style="list-style-type: none"> • formulē skaidrus un precīzus apgalvojumus, kas pilnībā atbilst analizējamam tematam, pieteiktajai problēmai vai jautājumam; • pierāda argumentus ar precīziem, pamatotiem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot nepieciešamo informācijas apjomu, precīzus faktus, kas papildināti arī ar savu pieredzi; • izmanto kvalitatīvi un kvantitatīvi pietiekamus argumentus, lai pierādītu apgalvojumus. 	15–20
	<p>Teksta stilistika:</p> <ul style="list-style-type: none"> • veido stilistiski pārdomātu tekstu, kurā ievērotas vienotas stila prasības; • izvēlas stilistiski iederīgus un iedarbīgus izteiksmes līdzekļus; • īsteno radošumu teksta veidošanā. 	10–15
	<p>Valodas kvalitāte:</p> <ul style="list-style-type: none"> • veido tekstu, kurā vārdu krājums ir pārdomāts, daudzveidīgs, funkcionāli un semantiski prasmīgi izvēlēts; • veido pilnvērtīgu teksta gramatisko (morfoloģisko un sintaktisko) noformējumu, kas atbilst komunikatīvajam nolūkam; • veido tekstu atbilstoši latviešu literārās valodas ortogrāfijai un interpunkcijai; • veido mutvārdu tekstu, kuram raksturīgs vienmērīgs valodas plūdums, izmantoti iederīgi neverbālie izteiksmes līdzekļi. 	20–25

<p>Mijiedarbība saziņas procesā:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● izturas cieņpilni pret sarunas biedru un ievēro runātāja un klausītāja kultūru; ● izsakās skaidri, loģiski, pārliecinoši, ievērojot laika limitu; ● atbild uz jautājumiem pārdomāti, strukturēti, precīzi un pietiekami izvērsti. 	5–10
--	------

2.2. Satura moduļi

Eksāmenā saturs ir pakārtots četriem satura moduļiem, kas veido strukturāli saturisko ietvaru plānotajiem skolēnam SR latviešu valodā atbilstoši standartam (1. pielikums) un ko raksturo četras lielās idejas (turpmāk – Li).

1. Valoda un sabiedrība (Li1): “Jebkura dzīva valoda ir mainīga, un tai ir raksturīgi vairāki paveidi: literārā valoda, sociolekti un reģiolekti. Valodā mēs atspoguļojam sevi, savu piederību, uzskatus un vērtības.”

Eksāmenā tiek pārbaudīti šādi satura jautājumi:

- latviešu valodas paveidi – literārā valoda, sociolekti, reģiolekti – un tiem raksturīgās pazīmes;
 - aktuālā valodu situācija Latvijā;
 - valodas un kultūras nozīme identitātes veidošanas procesā.
2. Mediji, valoda un ietekme (Li2): “Mediji konstruē realitāti un ietekmē veidu, kā sabiedrība redz pasauli. Detalizēti analizējot medijos izmantotos valodas līdzekļus, varam noteikt ietekmes un manipulācijas paņēmienus.”

Eksāmenā tiek pārbaudīti šādi satura jautājumi:

- vēstījuma aktualitāte, mērķis, kā arī žanrs, struktūra, funkcijas;
 - viedokļa izpratne, viedokļa uzbūve, argumentācija;
 - regulēta lingvistiskā uzvedība, ievērojot ētikas normas.
3. Stilstika (Li3): “Katru tekstu raksturo noteikta stila vai vairāku stilu pazīmes. Dažādu tekstu izpratne un veidošana ir nepārtraukts radošs process, kurā tiek iegūta jauna saziņas pieredze un iepazīta valodas daudzveidība.”

Eksāmenā tiek pārbaudīti šādi satura jautājumi:

- valodas funkcionālie stili un tiem raksturīgās pazīmes;
 - valodas līdzekļu (verbālu, neverbālu) izvēle un lietojums, stilistiskā iederība;
 - autora individuālā stila īpatnības valodā.
4. Valodas struktūra (Li4): “Valoda ir zīmju sistēma, kas sastāv no vairākiem savstarpēji saistītiem valodas līmeņiem. Ar valodas palīdzību mēs domājam un paužam savas domas citiem.”

Eksāmenā tiek pārbaudīti šādi satura jautājumi:

- valodas sistēma, dažādu valodas līmeņu vienības;
- valodas līdzekļu strukturālais, semantiskais un funkcionālais raksturojums:
 - valodas leksiskie līdzekļi,
 - valodas gramatiskie (morfoloģiskie un sintaktiskie) līdzekļi,
 - latviešu literārās valodas ortogrāfijas un interpunkcijas nosacījumi;
- teksta valodas kvalitāte atbilstoši literārās valodas normām.

Katra moduļa un Li īpatsvars pamatā atbilst programmā apgūtajam saturiskajam sadalījumam, proti, Li1 – 20 %, Li2 – 20 %, Li3 – 30 %, Li4 – 30 %, tomēr, ņemot vērā eksāmena uzdevumu saturiskās nianšes, katras Li īpatsvars var variēt 10 % amplitūdā (2. tabula). 2. tabula. Satura moduļi un to īpatsvars eksāmenā

Satura modulis	Īpatsvars (%)
Valoda un sabiedrība	15–25
Mediji, valoda un ietekme	15–25
Stilistika	25–35
Valodas struktūra	25–35

Eksāmena saturs ir veidots, ņemot vērā vairākus mācību satura un pieejas akcentus.

- Skolēns demonstrē visas valoddarbības prasmes (lasīt, rakstīt, runāt, klausīties), tomēr darbam ar rakstītiem tekstiem ir piešķirts lielāks īpatsvars (80 %), jo vidējās izglītības posmā padziļināti tiek apgūta prasme rakstīt un strādāt ar uzrakstītu tekstu.
- Eksāmena saturs veidots, integrējot tajā arī sasaisti ar vispārējās vidējās izglītības saturu kultūras izpratnes un pašizpaušmes mākslā mācību jomu, proti, latviešu literatūras materiālu izmantošanu un analīzi. Skolēnam tiek piedāvāti dažādu funkcionālo stilu teksti, tomēr kopumā lielāks īpatsvars ir daiļliteratūras tekstu izvēlei, lai skolēns varētu labāk fokusēties uz aktuāliem kultūras, literatūras vai valodniecības procesiem, kā arī teksta tematu, nolūku, aktualitāti, mērķtiecīgi izvēlētajiem valodas līdzekļiem u. tml. Dažos uzdevumu nosacījumos ir iekļauti jautājumi, kas vidējās izglītības posmā tiek apgūti starpdisciplināri, piemēram, piedāvāto tekstu saistība ar kontekstuālām norisēm sabiedrībā.
- Eksāmenā uzdevumu kompleksums īstenojas vairākos aspektos, proti, gan analizējamo tekstu sarežģītības pakāpē, gan dažādu kognitīvo darbību aktualizēšanā uzdevumu nosacījumos, gan dažādu saturisko vienību sistēmiskumā.

2.3. Izziņas darbības līmenis

Skolēna zināšanas, prasmes un kompetences tiek pārbaudītas četros kognitīvās jeb izziņas darbības līmeņos atbilstoši *SOLO* jeb novēroto mācīšanās rezultātu taksonomijai, kurā skolēna sniegums tiek raksturots, analizējot ideju jeb struktūrelementu skaitu un saišu kvalitāti starp šiem

struktūrelementiem. Izziņas darbības līmeņu apraksts ir pielāgots eksāmenam. Izziņas darbības līmeņiem ir dažāds īpatsvars eksāmena norisē, ievērojot eksāmena mērķi un galvenos vērtēšanas principus, tāpēc izvēlēto izziņas darbību līmeņi ir sadalīti atbilstoši uzdevumu veidiem (katras izziņas darbības līmenis var variēties ne vairāk kā 10 % amplitūdā) (3. tabula).

3. tabula. Izziņas darbības līmeņu raksturojums un to īpatsvars eksāmenā

Izziņas darbības līmenis	Līmeņa apraksts	Raksturīgie rīcības vārdi	Īpatsvars (%)
I	Nosaka un atrod tekstā Li definētos saturiskos elementus.	atrast, izrakstīt, izvēlēties (no teksta), minēt (no teksta), nosaukt, nošķirt, noteikt	5–10
II	Klasificē un raksturo Li definētos saturiskos elementus.	aprakstīt, grupēt, izskaidrot, klasificēt, raksturot	5–10
III	Analizē un izvērtē Li definētos saturiskos elementus,	analizēt, novērtēt, pamatot jeb uzrakstīt pamatojumu, papildināt, piedāvāt (savu piemēru), salīdzināt, secināt jeb uzrakstīt secinājumu	30–40
IV	Pārveido un rada Li definētos saturiskos elementus.	formulēt, iekļaut, iesaistīt (tekstā), izmantot, pārveidot, sagatavot	40–50

3. Eksāmena uzbūve

Eksāmenam ir trīs daļas:

- 1. daļa – teksta satura un valodas līdzekļu analīze (rakstveidā);
- 2. daļa – tekstveide (rakstveidā);
- 3. daļa – runa un saziņa (mutvārdos).

4. tabula. Eksāmena daļu īpatsvars un izpildei paredzētais laiks

Daļa	Uzdevumu skaits	Maksimālais punktu skaits	Daļas īpatsvars, %	Izpildes laiks, min
1. Teksta satura un valodas līdzekļu analīze	7	34	34	80
2. Tekstveide (argumentētā eseja vai pārspriedums)	1	46	46	120
3. Runa un saziņa	1	20	20	30*

*20 minūtes – skolēna gatavošanās, 10 minūtes – viedokļa izteikšana un jautājumu uzdošana.

Eksāmena rakstu daļas (teksta satura un valodas līdzekļu analīze; argumentētā eseja/pārspriedums) ir saturiski saistītas: 1) viens no piedāvātajiem tekstiem (1. teksts) tiek izmantots uzdevumu izpildei gan pirmajā, gan otrajā daļā; 2) argumentētās esejas/pārsprieduma temati ir tematiski sasaistīti ar 1. tekstu vai 2. tekstu. Rakstveida uzdevumu saturiskā saistība ir nepieciešama, lai palīdzētu skolēnam veidot plašāku faktoloģisko bāzi argumentētās esejas/pārsprieduma izstrādei.

1. daļa. Teksta satura un valodas līdzekļu analīze

Skolēnam tiek piedāvāts viens teksts vai teksta fragments (turpmāk – teksts), kas tiek iekļauts kā 1. teksts (šis teksts tiek izmantots arī eksāmena 2. daļas uzdevuma izpildē). Teksta apjoms ir 400–800 vārdu. Analīzē izmanto teksta oriģinālu, kurš atbilstoši eksāmena nosacījumiem var būt īsināts, teksts var ietvert dažādu nacionālās valodas paveidu pazīmes (sociolekts, reģiolekts, profesiolekts u. tml.). Tekstā ietverti daudzveidīgi valodas līdzekļi, lai tos var analizēt gan no semantiskā, gan no strukturālā, gan no stilistikā viedokļa.

Teksta satura un valodas līdzekļu analīzē iekļauti 7–10 uzdevumi, lai skolēns var vēltīt katra uzdevuma izpildei vismaz 5 minūtes. Uzdevumu skaits ir atkarīgs no uzdevumu sarežģītības un izziņas darbības līmeņa pakāpes. Uzdevumi veidoti atbilstoši izvēlētajā teksta fragmenta (1. teksts) saturiskajam un valodiskajam piedāvājumam, līdz ar to tajos ir iekļaujami eksāmena satura elementi, kas ir uzskatāmi identificējami un raksturojami izvēlētajā tekstā. Uzdevumu skaits un saturiskā secība, kā arī iegūstamo punktu skaits viena uzdevuma robežās katrā uzdevumu variantā ir mainīgs. No saturiskā viedokļa teksta satura un izteiksmes līdzekļu analīzes uzdevumi ietver jautājumus, kas atbilst Li2, Li3 un Li4.

Mediji, valoda un ietekme (Li2) – 20 %:

- viedokļa izpratne, viedokļa uzbūve, argumentācija;
- regulēta lingvistiskā uzvedība, ievērojot ētikas normas.

Stilistika (Li3) – 40 %:

- valodas līdzekļu (verbālu, neverbālu) izvēle un lietojums, stilistikā iederība;
- autora individuālā stila īpatnības valodā.

Valodas struktūra (Li4) – 40 %:

- valodas sistēma, dažādu valodas līmeņu vienības;
- valodas līdzekļu strukturālais, semantiskais un funkcionālais raksturojums:
 - valodas leksiskie līdzekļi,
 - valodas gramatiskie (morfoloģiskie un sintaktiskie) līdzekļi,
 - latviešu literārās valodas ortogrāfijas un interpunkcijas nosacījumi;
- teksta valodas kvalitāte atbilstoši literārās valodas normām.

Uzdevumi ir veidoti tā, lai atbilstoši aprēķinātajam īpatsvaram pārbaudītu visus četrus izziņas darbības līmeņus, tāpēc uzdevumu formulējumos izmantoti atbilstošā izziņas darbības līmeņa rīcības vārdi. Uzdevumu formulējumi ir kompleksi, proti, vienā uzdevumā ir ietvertas vairākas izziņas darbības, formulējot uzdevumu nosacījumus, ievērotas katras izziņas darbības aptuvenais īpatsvars. Katrs izziņas darbības līmenis ir nošķirts uzdevuma nosacījumos, līdz ar to skolēnam ir iespēja izpildīt

katra izziņas līmeņa darbību atsevišķi, sākot ar I līmeni un beidzot ar III vai IV. Uzdevuma formulējumos ir izmantots viens vai vairāki ievadeikumi, lai palīdzētu skolēnam saprast uzdevuma saturisko ievirzi. Vairāku uzdevumu nosacījumos iekļauta arī informācija par atbildes apjomu, piemēram, norādot teikuma skaitu, teikumu struktūru, vārdu skaitu, piemēru skaitu.

Eksāmena 1. daļā tiek vērtēti šādi SR veidi:

- zināšanas un izpratne;
- argumentēšana;
- valodas kvalitāte.

2. daļa. Tekstveide (argumentētā eseja/pārspriedums)

Skolēns raksta argumentēto eseju/pārspriedumu (300–350 vārdu) par kādu aktuālu kultūras, literatūras vai valodniecības jautājumu, kas ir tematiski saistīts ar teksta analīzes uzdevumos izmantoto tekstu (1. teksts). Argumentu izstrādei tiek piedāvāts vēl viens teksts (2. teksts).

Izvēlei tiek piedāvāti divi argumentētās esejas/pārsprieduma temati –

- viens no tiem ir noformēts kā citāts no 1. teksta fragmenta,
- savukārt otrs ir formulēts vispārīgi atbilstoši 1. un 2. teksta tematikai.

Skolēns raksta argumentēto eseju/pārspriedumu par vienu no diviem piedāvātajiem tematiem pēc izvēles.

No saturiskā viedokļa argumentētās eseja/pārsprieduma temati veidoti atbilstoši Li1.

Valoda un sabiedrība (Li1) – 40 %:

- latviešu valodas paveidi – literārā valoda, sociolekti, reģiolekti – un tiem raksturīgās pazīmes;
- aktuālā valodu situācija Latvijā;
- valodas un kultūras nozīme identitātes veidošanas procesā.

No strukturālā viedokļa argumentētās eseja/pārsprieduma izstrādē tiek vērtēti jautājumi, kas definēti Li2, Li3, Li4.

Mediji, valoda un ietekme (Li2) – 20 %:

- vēstījuma aktualitāte, mērķis, kā arī žanrs, struktūra, funkcijas; • viedokļa izpratne, viedokļa uzbūve, argumentācija;
- regulēta lingvistiskā uzvedība, ievērojot ētikas normas.

Stilistika (Li3) – 20 %:

- valodas funkcionālie stili un tiem raksturīgās pazīmes;
- valodas līdzekļu (verbālu, neverbālu) izvēle un lietojums, stilistiskā iederība;
- autora individuālā stila īpatnības valodā.

Valodas struktūra (Li4) – 20 %:

- valodas sistēma, dažādu valodas līmeņu vienības;
- teksta valodas kvalitāte atbilstoši literārās valodas normām.

Eksāmena 2. daļā tiek vērtēti šādi SR veidi:

- tekstveide;
- argumentēšana;

- teksta stilistika;
- valodas kvalitāte.

3. daļa. Runa un saziņa

Eksāmena mutvārdu daļā skolēns izsaka viedokli (4-5 minūtes) par noteiktu izlozētu tekstu, pamatā izmantojot 3 jautājumus, kas doti katra izlozētā teksta beigās un atbild uz intervētāja uzdotajiem 2 jautājumiem, kas piedāvāti izvēlei intervētājam.

Skolēns 20 minūtes individuāli gatavojas izteikties par izlozēto tekstu un trīs teksta lapā dotajiem jautājumiem, skolēns var veikt pierakstus savām vajadzībām gan teksta lapā, gan uzmetuma lapā. Pasvītījumus un citas nepieciešamās piezīmes tekstu lapā skolēns drīkst veikt arī ar krāsainajiem zīmuļiem vai flomāsteriem.

3.daļas norisei katrai eksāmena mutvārdu norises dienai sagatavots cits tekstu komplekts, kurā ietilpst seši daiļliteratūras teksti un seši dažādu funkcionālo stilu un žanru teksti (kopā 12 teksti) un mutvārdu daļas intervētājam paredzētie jautājumi.

Katra teksta apjoms ir 450-600 vārdu.

Daiļliteratūras teksti ir no dažādu laiku un dažādu žanru daiļliteratūras.

Citu funkcionālo stilu un žanru teksti prezentē stilu funkcionālo daudzveidību, piemēram, zinātniska stila teksts (zinātnisks raksts, zinātniska recenzija, literatūras apskats, monogrāfija u.c.) vai publicistiska stila teksts (intervija, publikācija, viedokļa raksts, notikumu apskats u.c.).

Visu funkcionālo stilu piemēri nav pārstāvēti.

Piedāvātie teksti ietver dažādu nacionālās valodas paveidu pazīmes (sociolekts, reģiolekts, profesiolekts u.tml.).

Eksāmena mutvārdu daļas norisi ieraksta datnēs, izmantojot attiecīgās iestādes datortehniku un Valsts izglītības satura centra izstrādāto programmatūru atbilstoši valsts pārbaudes darbu norises darbību laikos noteiktajai kārtībai.

Eksāmena mutvārdu daļā tiek vērtēti šādi SR veidi:

- temata atklāsmē;
- argumentēšana;
- mijiedarbība saziņas procesā;
- valodas kvalitāte.

No saturiskā viedokļa izlozes jautājumi tiek veidoti atbilstoši Li1 un Li2.

Valoda un sabiedrība (Li1) – 25 %:

- aktuālā valodu situācija Latvijā;
- valodas un kultūras nozīme identitātes veidošanas procesā.

Mediji, valoda un ietekme (Li2) – 25 %:

- viedokļa izpratne, viedokļa uzbūve, argumentācija;
- regulēta lingvistiskā uzvedība, ievērojot ētikas normas.

No strukturālā viedokļa runas un saziņas daļā tiek vērtēti jautājumi, kas definēti Li2, Li3 un Li4.

Stilistika (Li3) – 25 %:

- valodas līdzekļu (verbālu, neverbālu) izvēle un lietojums, stilistiskā iederība.

Valodas struktūra (Li4) – 25 %:

- teksta valodas kvalitāte atbilstoši literārās valodas normām.

Eksāmena mutvārdu daļas norisē tiek izmantoti iepriekš zināmie izlozes jautājumi, kas ir šādi sagrupēti:

15 jautājumu kopums, kas iedalīts 3 tematiskās grupās atbilstoši 1., 2. un 3. jautājumam (doti katra izlozētā teksta beigās).

Katra izlozētā teksta

1. jautājuma (uzdevuma) varianti (atkarībā no teksta satura):

- formulē un raksturo teksta tematu;
- formulē un raksturo tekstā ietvertu problēmu;
- raksturo teksta nolūku un pamato viedokli;
- raksturo teksta iespējamo adresātu un pamato viedokli;
- raksturo teksta aktualitāti.

2. jautājuma (uzdevuma) varianti (atkarībā no teksta satura):

- kā, tavuprāt, tekstā izpaužas personas (autora/literārā tēla/intervētāja/intervējamā u.c.) individualitāte;
- raksturo, kā tekstā atklājas žanra pazīmes, pamato viedokli;
- raksturo teksta valodas īpatnības (leksiskās/morfoloģiskās/sintaktiskās);
- nosauc, ar kuriem atslēgas vārdiem tu raksturotu šo tekstu, pamato savu izvēli;
- raksturo, kā teksts atklāj laiku.

3. jautājuma (uzdevuma) varianti (atkarībā no teksta satura):

- par ko un kāpēc tu vēlētos sarunāties ar teksta autoru;
- kā šis teksts saistās ar tavu pieredzi;
- vai un kā, tavuprāt, teksts varētu bagātināt tavu dzīves pieredzi;
- kādas pārdomas tev radās pēc teksta izlasīšanas;
- kam un kāpēc tu ieteiktu izlasīt šo tekstu.

Pēc skolēna runas intervētājs izvēlas (atbilstoši izlozētā teksta un skolēna atbildes saturam) vienu no katras grupas piedāvātajiem jautājumiem/uzdevumiem – kopumā 2 jautājumus un secīgi uzdod tos skolēnam.

Mutvārdu daļas intervētāja izvēlei piedāvātie jautājumi/uzdevumi.

1. jautājumu/uzdevumu grupa (jāizvēlas viens katram skolēnam):

- formulē un raksturo kādu no tekstā ietvertajām idejām;
- raksturo, kā autors ietekmē lasītāju/manipulē ar lasītāju, pamato viedokli;
- formulē un raksturo vienu tekstā iegūtu atziņu;
- ar kādiem paņēmieniem autors ir padarījis tekstu... (interesantu/savdabīgu/uztveramu/saprotamu/garlaicīgu/sarežģītu *).

2. jautājumu/uzdevumu grupa (jāizvēlas viens katram skolēnam):

- raksturo, kas tekstā tevi uzrunāja emocionāli pozitīvi vai negatīvi, pamato viedokli;
- nosauc un pamato cēloņus, kas varētu traucēt uztvert teksta saturu;
- kā, tavuprāt, šo tekstu varētu izmantot skolas mācību programmā kādā no mācību priekšmetiem;
- kas... (savadabīgs/oriģināls/neierasts* u.c.), tavuprāt, ir vērojams teksta valodā.

* no piedāvātajiem apzīmētajiem mutvārdu daļas intervētājs izvēlas skolēna atbildes saturam piemērotāko

4. Piekļuves nosacījumi

Eksāmenam netiek izvirzīti noteikti piekļuves nosacījumi.

5. Nepieciešamo resursu nodrošinājums

Eksāmena rakstu daļai nav nepieciešams tehniskais nodrošinājums. Mutvārdu daļas norisei nepieciešama dator tehnika un Valsts izglītības satura centra izstrādātā ieraksta programmatūra 2023.gadam, lai veiktu skolēnu atbilžu audio ierakstu.

6. Vērtēšanas kārtība un kritēriji

Katra eksāmena daļa tiek vērtēta atsevišķi, izmantojot noteiktu punktu skaitu un katram uzdevumam pielāgotu snieguma līmeņu aprakstu.

Katrai eksāmena daļai ir paredzēts noteikts punktu skaits, visu daļu kopējais maksimālais punktu skaits ir 100 punktu (4. tabula).

Atbilstoši Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumu Nr. 416 “Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem” 25.¹1. punktam - valsts pārbaudes darbā vērtējums nav iegūts, ja darba kopvērtējums 2022./2023. mācību gadā ir mazāks nekā 10 procenti.

1.daļā jeb teksta satura un valodas līdzekļu analīzes daļā katru uzdevumu vērtē atsevišķi atbilstoši uzdevuma nosacījumiem un pielāgojot līmeņa snieguma aprakstu. Uzdevumos, kuri būs atzīmēti ar piktogrammu, tiks vērtēta arī pareizrakstība.

2.daļas jeb tekstveides (argumentētas esejas/pārsprieduma) vērtēšanai izmanto 10 tekstveides vērtēšanas kritērijus (1.pielikums), kur dots papildu skaidrojums kritēriju “Vārdu krājums”, “Gramatikas normas” un “Ortogrāfijas normas” kļūdu grupēšanai un vienotai vērtēšanai. 3.daļas jeb runas un saziņas vērtēšanai izmanto 4 mutvārdu daļas vērtēšanas kritērijus (2.pielikums).

Skolēna snieguma rezultātus eksāmenā – iegūto punktu summu visā darbā, iegūto punktu summu katrā daļā – izsaka procentuālajā novērtējumā.

Eksāmenā atbildi nevērtē, ja:

- uzdevums nav izpildīts;
- uzdevuma izpildē pilnībā ignorēti uzdevuma nosacījumi;
- atbildē ietverta informācija, kas ir pretrunā ar ētikas normām;
- atbildes teksts nav izlasāms;
- atbildē ir vērojamas plaģiāta pazīmes.

7. Palīg līdzekļi, kurus atļauts izmantot eksāmena laikā

Darbs veicams ar tumši zilu vai melnu pildspalvu.

Eksāmena 1., 2. un 3. daļas izpildes laikā tekstu lapās, kas nav jāiesniedz vērtēšanai, skolēns drīkst veikt pasvītījumus vai citas piezīmes, izmantojot krāsu zīmuļus vai flomāsterus.

Ja darbā izmanto citātu, nepieciešams norādīt arī tā autoru.

Pie izglītojamajiem un personām, kuras piedalās eksāmena nodrošināšanā, no brīža, kad viņiem ir pieejams eksāmena materiāls, līdz eksāmena norises beigām nedrīkst atrasties ierīces (planšetdators, piezīmjdators, viedtālrunis, viedpulkstenis u. c. saziņas un informācijas apmaiņas līdzekļi), kuras nav paredzētas Valsts pārbaudes darbu norises darbību laikos.

PIELIKUMI

1. pielikums 2.daļas (tekstveides – argumentētās esejas/pārsprieduma) vērtēšanas kritēriji (46 punkti)

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, līmenis, punkti			
	I	II	III	IV
1. Temata atklāsmē	1-2 punkti Temats atklāts virspusīgi, vērojama novirze no temata; temata aktualitāte un problēma pieminēta vispārīgi, frāžaini.	3-4 punkti Temats ir daļēji atklāts – tas ir sašaurināts vai paplašināts; temata aktualitāte un problēma ir nosaukta, trūkst loģiska pamatojuma un personiskā vērtējuma.	5-6 punkti Temats ir izprasts un pietiekami izvērsts; temata aktualitāte un problēma ir loģiski pamatota; ir patstāvīgi spriedumi, kas ietver personisko vērtējumu.	7-8 punkti Temats ir izprasts un oriģināli izvērsts; temata aktualitāte un problēma ir skaidra, loģiski pamatota; patstāvīgi spriedumi izriet no personiskās pieredzes, kas atklāj autora vērtību sistēmu, var būt arī netipisks skatījums.
2. Argumentēšana	1-2 punkti Formulēti apgalvojumi, kas nav saistīti ar tematu vai pieteikto problēmu; argumenti pierādīti ar vienpusējiem spriedumiem, kas pamatā balstīti uz savu pieredzi, nevis precīziem faktiem.	3-4 punkti Formulēti vispārīgi vai sašaurināti apgalvojumi, kas daļēji atbilst tematam, pieteiktajai problēmai; argumenti pamatoti ar vairākiem pierādījumiem, izmantojot gan vispārīgus, nekonkrētus, arī neprecīzus faktus, gan savu pieredzi.	5-6 punkti Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas atbilst tematam, pieteiktajai problēmai; argumenti pamatoti ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot precīzus faktus, kas pēc nepieciešamības papildināti arī ar savu pieredzi.	7-8 punkti Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas pārliecinoši atbilst tematam, pieteiktajai problēmai; argumenti pamatoti ar precīziem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot mērķtiecīgi izvēlētos faktus, tos vispārinot un pēc nepieciešamības papildinot ar savu pieredzi.
3. Teksta struktūra	1 punkts Teksta struktūra nav ievērota; dalījums rindkopās neprecīzs, nepārdomāts vai/un haotisks.	2 punkti Teksta struktūra daļēji atbilst žanram; dalījums rindkopās ir nepilnīgs – kāda rindkopa ir pārāk īsa vai pārāk izvērsta; trūkst tematiskas pārejas.	3 punkti Teksta struktūra pamatā atbilst žanram; teksta uzbūve ir loģiska un skaidri uztverama, teksta daļas ir daļēji tematiski saistītas; ir ievērots dalījums rindkopās.	4 punkti Teksta struktūra atbilst žanram; teksta uzbūve ir loģiska un mērķtiecīga, teksta daļas ir tematiski saistītas; ir ievērots dalījums rindkopās.

Latviešu valoda (optimālais mācību satura apguves līmenis)

Centralizētā eksāmena programma

2022./2023.m.g.

4. Teksta apjoms	–	1 punkts Teksts daļēji atbilst prasītajam apjomam – (151-250) *Kļūdu skaitu reizina ar 2.	2 punkti Teksts atbilst prasītajam apjomam. *Pārsniegts apjoms neietekmē vērtējumu.	–
5. Teksta stilistika	1 punkts Teksta stils nav ievērots; izteiksmes līdzekļi haotiski.	2 punkti Teksta stils ievērots daļēji; izteiksmes līdzekļi ir stilistiski atbilstoši, to izvēlē nav vērojams mērķtiecīgs nolūks.	3 punkti Teksta stils ir ievērots; izteiksmes līdzekļi ir mērķtiecīgi izvēlēti, stilistiski iederīgi.	4 punkti Teksts stils ir pārdomāts; izteiksmes līdzekļi ir mērķtiecīgi, stilistiski iederīgi un iedarbīgi.
6. Individualitāte, radošums	1 punkts Teksts ir šablonisks, frāžains, trafarets, bezpersonisks.	2 punkti Tekstā ir vērojamas individualitātes un/ vai radošuma izpausmes.	3 punkti Tekstā izpaužas autora individualitāte un/ vai radošums.	4 punkti Tekstā meistarīgi izpaužas autora individualitāte un/ vai radošums.
7. Vārdu krājums**	1 punkts Vārdu krājums vienveidīgs, tas apgrūtina teksta uztveri. 6 – 10 kļūdas*.	2 punkti Vārdu krājums ir pietiekams, ir vērojamas atkāpes no valodas stila, tas neapgrūtina teksta uztveri. 3 – 5 kļūdas.	3 punkti Vārdu krājums ir pārdomāts, funkcionāli un semantiski precīzs. 1 -2 kļūdas.	4 punkti Vārdu krājums ir pārdomāts, daudzveidīgs, funkcionāli un semantiski precīzs (<i>individuālā valodas stila pazīmes</i>). Nav kļūdu.
8. Gramatikas normas**	1 punkts 6 -10 kļūdas*.	2 punkti 3–5 kļūdas.	3 punkti 1–2 kļūdas.	4 punkti Ievērotas vārdu veidošanas, vārdu formu, teikumu veidošanas, daļu attieksmes nosacījumi. Nav kļūdu.
9. Ortogrāfijas normas**	1 punkts 6 -10 kļūdas*.	2 punkti 3–5 kļūdas.	3 punkti 1–2 kļūdas.	4 punkti Nav kļūdu.

Latviešu valoda (optimālais mācību satura apguves līmenis)

Centralizētā eksāmena programma

2022./2023.m.g.

10. Interpunkcijas normas	1 punkts 6-10 kļūdas*.	2 punkti 3-5 kļūdas.	3 punkti 1-2 kļūdas.	4 punkti Nav kļūdu.
<p>* 11 un vairāk kļūdu (kritēriji: <i>Vārdu krājums. Gramatikas normas. Ortogrāfijas normas. Interpunkcijas normas.</i>) – 0 punktu.</p> <p>Atbildi nevērtē, ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● uzdevums nav izpildīts; ● darbs neatbilst kādam no piedāvātajiem tematiem; ● darbs neatbilst apjomam (mazāk par 150 vārdiem); ● darbs nav salasāms vai teksts atrodas ārpus teksta laukuma; ● darbā ir vērojamas plaģiāta pazīmes; ● darbā ir ietverta informācija, kas ir pretrunā ar ētikas normām. 				

Vārdu krājuma kļūdu veidi**	Gramatikas normu kļūdu veidi**	Ortogrāfijas normu kļūdu veidi**
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vārda nozīmes neizpratne/ neatbilstošas nozīmes vārds. ✓ Neatbilstošs tās pašas vārdšķiras vārds. ✓ Kalkēts vārds. ✓ Vārds svešvalodā. ✓ Liekvārdība, vienas saknes vārdu pārmērīgs atkārtojums. ✓ Valodas stilam neatbilstošs vārds. ✓ Neloģiski izteikumi, saturiski neloģisks teikums. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Neprecīzi piedēkļi/priedēkļi. ✓ Salīdzinājuma formas. ✓ Noteiktā/nenoteiktā galotne. ✓ Neprecīzs locījums/skaitlis/dzimte. ✓ Darbības vārda formu neprecīzs lietojums. ✓ Vārdu formveidošanas kļūdas. ✓ Kļūdas prievārdu, saikļu lietošanā (ka/kad; jeb). ✓ Nepamatota personas un laiku maiņa. ✓ Nepamatoti izlaists vārds teikumā. ✓ Nepamatoti atdalīti un nepareizi novietoti palīgteikumi, kļūdas sintaktisko saistījumu izveidē. ✓ Nepilnīgi, nepabeigti teikumi, neloģiska vārdu secība teikumā. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nav ievērota latviešu valodas vārdu pareizrakstība (īso un garo patskaņu, divskaņu pareizrakstība vārdos un vārdformās, pareizs līdzskaņu lietojums vārdu saknē, galotnē un vārdformās, priedēkļu un piedēkļu lietojums vārdos un vārdformās, diakritiskās zīmes trūkums). ✓ Nav ievēroti literārās valodas vēsturisko miju nosacījumi. ✓ Kopā/šķirti rakstāmi vārdi. ✓ Lielo sākumburtu lietošana saliktajos nosaukumos, īpašvārdu rakstība. ✓ Svešvārdu pareizrakstība, cittautei īpašvārdu atveide. ✓ Vārdu saīsināšana.

		<ul style="list-style-type: none"> ✓ Vārdu dalīšana pārņemšanai jaunā rindā. ✓ Neuzmanības kļūdas (izlaisti/lieki/pārstatīti burti, trūkst galotnes utt.). ✓ Latviešu valodas alfabētam neatbilstošu burtu lietojums.
--	--	--

2. pielikums 3.daļas jeb mutvārdu daļas vērtēšanas kritēriji (20 punkti)

Vērtēšanas kritērijs	Snieguma apraksts, līmenis, punkti			
	I	II	III	IV
1. Temata atklāsmē	<p>1 punkts</p> <p>Temats izprasts virspusīgi, teksta saturā vērojama daļēja novirze no temata;</p> <p>skatījums uz problēmu ir vienkāršots, shematisks, virspusīgs un bezpersonisks.</p>	<p>2 punkti</p> <p>Temats ir daļēji atklāts – tas ir sašaurināts vai paplašināts;</p> <p>skatījums uz problēmu ir fragmentārs vai vienkāršs, paplašināts vai sašaurināts, vienkāršs personiskais vērtējums.</p>	<p>3 punkti</p> <p>Temats ir izprasts un pietiekami izvērsti teksta saturā; skatījums uz problēmu ir strukturēts, tajā ir patstāvīgi spriedumi, kas ietver personisko vērtējumu.</p>	<p>4 punkti</p> <p>Temats ir izprasts un pārlicinoši izvērsti teksta saturā;</p> <p>skatījums uz problēmu ir pārdomāts un radoši strukturēts, tajā ietverti patstāvīgi spriedumi, kas ir mērķtiecīgi pamatoti un ietver personisko vērtējumu.</p>

Latviešu valoda (optimālais mācību satura apguves līmenis)

Centralizētā eksāmena programma

2022./2023.m.g.

<p>2. Argumentēšana</p>	<p>1 punkts</p> <p>Formulēti neskaidri vai nepilnīgi apgalvojumi, tie nav saistīti ar tematu, pieteikto problēmu vai jautājumu; argumenti pierādīti ar vienpusējiem spriedumiem, kas pamatā balstīti uz savu pieredzi, nevis precīziem faktiem.</p>	<p>2 punkti</p> <p>Formulēti pārāk vispārīgi vai pārāk sašaurināti apgalvojumi, kas neatklāj tematu, pieteikto problēmu vai jautājumu; argumenti pierādīti ar vairākiem pierādījumiem, izmantojot gan vispārīgus, nekonkrētus, arī neprecīzus faktus, gan savu pieredzi.</p>	<p>3 punkti</p> <p>Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas atbilst tematam, pieteiktajai problēmai vai jautājumam; argumenti pierādīti ar precīziem, pamatotiem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot nepieciešamo informāciju, precīzus faktus, kas var būt papildināti arī ar savu pieredzi.</p>	<p>4 punkti</p> <p>Formulēti skaidri un precīzi apgalvojumi, kas pilnībā atbilst tematam, pieteiktajai problēmai vai jautājumam, salīdzināti dažādi apgalvojumi, izvēloties situācijā atbilstošākos; argumenti pierādīti ar precīziem, pamatotiem un iederīgiem pierādījumiem, izmantojot daudzveidīgu informāciju un savu pieredzi, kā arī vispārinot, izmantojot iegūtās likumsakarības jaunā kontekstā.</p>
--------------------------------	--	---	---	---

Latviešu valoda (optimālais mācību satura apguves līmenis)

Centralizētā eksāmena programma

2022./2023.m.g.

<p>3.Valodas kvalitāte</p>	<p>1-2 punkti Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir nepārdomāts, funkcionāli un semantiski neprecīzs; tekstā tiek pārkāptas gramatikas (morfoloģijas un sintakses) normas, un tas apgrūtina teksta uztveri; mutvārdu tekstā valodas plūdums ir nevienmērīgs, daudz lieku paužu, kas traucē teksta uztveri.</p>	<p>3-4 punkti Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir daudzveidīgs, tomēr vairāki vārdi nav funkcionāli un/vai semantiski iederīgi kontekstā; tekstā ir sastopamas gramatikas (morfoloģijas un sintakses) nepilnības, kas neapgrūtina teksta uztveri; mutvārdu tekstā ir liekas pauzes, bet tas netraucē teksta uztveri.</p>	<p>5 -6 punkti Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir pārdomāts, funkcionāli un semantiski prasmīgi izvēlēts; teksta gramatiskais (morfoloģiskais un sintaktiskais) noformējums ir atbilst komunikatīvajam nolūkam; mutvārdu tekstā ir vienmērīgs valodas plūdums.</p>	<p>7 -8 punkti Veido tekstu, kurā vārdu krājums ir meistarīgi izvēlēts; teksta gramatikas noformējums ir mērķtiecīgs un atbilst saziņas nolūkam un kontekstam; mutvārdu tekstā ir vienmērīgs valodas plūdums, runā prasmīgi izmantotas balss intonācijas.</p>
-----------------------------------	--	--	---	---

Latviešu valoda (optimālais mācību satura apguves līmenis)

Centralizētā eksāmena programma

2022./2023.m.g.

<p>4. Mijiedarbība saziņas procesā</p> <p><i>*Vērtējot skolēnu atbildes klātienē, netiek vērtēti neverbālie līdzekļi saziņas procesā</i></p>	<p>1 punkts</p> <p>Daļēji ievēro runātāja un klausītāja kultūru; atbildot uz jautājumiem, veido ļoti īsas, nepārlicinošas atbildes; laika limits nav ievērots.</p>	<p>2 punkti</p> <p>Pamatā ievēro runātāja un klausītāja kultūru; atbild uz jautājumiem pārdomāti un strukturēti, tomēr atbildēs trūkst pietiekamas precizitātes vai izvērsuma; laika limits pamatā ir ievērots vai arī vērojamas nelielas nobīdes.</p>	<p>3 punkti</p> <p>Ievēro runātāja un klausītāja kultūru; atbild uz jautājumiem pārdomāti, strukturēti, precīzi un pietiekami izvērsti; laika limits ir ievērots.</p>	<p>4 punkti</p> <p>Ievēro runātāja un klausītāja kultūru; atbild uz jautājumiem pārdomāti, strukturēti, pārlicinoši un precīzi, atbildes izvērsumā iesaistot mērķtiecīgi izvēlētas, kontekstuāli iederīgas atsauces, ievērojot laika limitu.</p>
<p>Atbildi nevērtē, ja:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● uzdevums nav izpildīts, vai tā izpildē ignorēti uzdevuma nosacījumi; ● atbildē ir ietverta informācija, kas ir pretrunā ar ētikas normām. 				